

Zygmunt Labuda

"Pontificia Universitas Gregoriana. Cursus renovationis canonicae pro iudicibus, Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem (...)", I. Gorden, Z Grocholewski, Romae 1977 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 22/1-2, 277-281

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ne przez autora zagadnienie zostało opracowane solidnie, bezstronnie i szeroko udokumentowane przekazami źródłowymi.

Wydaje się jednak, że sformułowanie tematu jest zbyt szerokie, gdyż obejmuje trzy aspekty ubioru zakonnego, tj. historyczny, psychologiczny i socjologiczny. O ile opracowanie historyczne można uznać za ogólnie wyczerpujące, to nie można tego powiedzieć o dwóch pozostałych aspektach, pominawszy już sam fakt, że rozważaniom historycznym poświęcił autor 135 stron, a rozważaniom psycho-socjologicznym zaledwie 21 stron. W tym drugim przypadku można dostrzec wiele niedomówień i przeskoków myślowych.

Ks. Julian Katowski MIC

Pontificia Universitas Gregoriana, Cursus renovationis canonicae pro iudicibus, Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem cum notis bibliographicis et indicibus. Collegerunt I. Gorden, S. I. — Z. Grocholewski, Romae 1977, s. 458.

Pierwszy rzut oka na tę książkę pozwala od razu dostrzec jej niezwykle cenną wartość poznawczą materii materialnego i formalnego prawa małżeńskiego jak i praktyczną pomoc w sądownictwie kościelnym. Ten ostatni aspekt pracy, wg sformułowania w przedmowie, został przez Autorów wyraźnie zamierzony i przyjęty jako kryterium selekcji materiału (ss. 5—9). Mamy tu do czynienia z trzecim wydaniem, uzupełnionym i poszerzonym o dalszą dokumentację ustawodawstwa po Soborze Watykańskim II. Dwa poprzednie wydania tej książki ukazały się w formie powielanego skryptu. Forma podziału całości materiału wskazuje na dalsze, w przyszłości projektowane jej wydania. W czterech częściach książki zachowano porządkową numerację materiału, ale przerwana, a więc część I. kończy się numerem 526, a część II. zaczyna się numerem 1000, część III. n. 2000 itp. Ta koncepcja metodologiczna zawiera możliwość pokoloniowej kontynuacji opracowania tego kompendium prawa małżeńskiego i procesowego.

Część I. (ss. 11—151) zawiera w czterech rozdziałach materialne prawo małżeńskie. Przy tym w IV. rozdziale tej części przedłożono niektóre projektowane normy (ius condendum) Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji KPK o małżeństwie. W I. rozdziale tej części (ss. 11—31) chodzi o określenie natury małżeństwa w świetle nauki Soboru Watykańskiego II. Następnie w liście skierowanym w dniu 30.11.1971 r. do Przewodniczącego Holenderskiej Konferencji Episkopatu następuje wyjaśnienia Sygnatury Apostolskiej o właściwym rozumieniu jakości przedmiotu zgody małżeńskiej. Nie można przyjąć tzw. dynamicznej koncepcji zgody małżeńskiej, suponującej dzięki wzajemnym relacjom międzyosobowym nupturientów stopniowe dopełnianie się małżeństwa w miłości. Takie stanowisko powodowało mnóstwo ujemnych skutków

w orzekaniu w sprawach małżeńskich przez kościelne sądownictwo Holandii. W decyzji Sygnatury Apostolskiej z dnia 5. 12. 1972 r. omówiono w świetle doktryny Konstytucji *Gaudium et spes*, n. 48 istotne elementy zgody małżeńskiej jej materialny i formalny przedmiot, przyczynę sprawczą jak i skutki przymierza małżeńskiego oraz zagadnienie moralnej niezdolności do małżeństwa. Wreszcie przemówienie Papieża Pawła VI. do pracowników Roty Rzymskiej (AAS 68, 1976, 204—208) kończy ten rozdział prawną oceną miłości małżeńskiej.

Rozdz. II. (ss. 32—43) zawiera normy odnośnie do małżeństw mieszanych, a więc najpierw stanowisko Soboru Watykańskiego II. a następnie znane dokumenty posoborowe w tej materii. W to ostatnie zagadnienie zostaje czytelnik wprowadzony bogatą dokumentacją literatury kanonistycznej. Przy tym stwierdzeniu warto zwrócić uwagę na to że poszczególne następne rozdziały zawierają na wstępie wykaz dokumentów źródłowych jak i literatury w danej materii dając doskonałą orientację we współczesnej myśli kanonistycznej.

W krótkim rozdziale III. (ss. 43—45) chodzi o delegację diakona jako urzędowego świadka zawarcia małżeństwa.

Rozdział IV. (ss. 45—151) przynosi projekt materialnego prawa małżeńskiego do nowego KPK, następnie chronologiczną relację dyskusji konsultorów Komisji do Rewizji KPK nad problemami impotencji jako przeszkody zrywającej oraz nad niezdolnością psychiczną, czy niemożnością jak i formą zawarcia małżeństwa.

II. część pracy (ss. 153—367) zawiera formalne prawo małżeńskie, a więc w następującym rozdziale V. (ss. 153—241) normy generalne. Na uwagę zasługuje tu przedłożona seria dziewięciu dokumentów — odpowiedzi Papieskiej Komisji Interpretacyjnej Dokumentów Soboru Watykańskiego II, jak i Sygnatury Apostolskiej odnośnie do powstałych wątpliwości z racji stosowania niektórych norm *Motu proprio* Pawła VI. z dnia 28. 03. 1972 r. *Causas matrimoniales*.

Z dyskusji nad projektem procesu małżeńskiego Autorzy wybrali niektóre zasadnicze problemy w relacji A. Sabbatiano, a więc takie zagadnienia jak podział całości materii prawa procesowego, sumaryczne postępowanie w sprawach spornych, postępowanie o uzyskanie dyspensy od ważnie zawartego małżeństwa ale niedopełnionego oraz o separacje małżonków.

W latach sześćdziesiątych Konferencje Episkopatu niektórych krajów zwracały się do Stolicy Apostolskiej o przyznanie kościelnym trybunałom swoich terytoriów specjalnych norm, upraszczających i skutkiem tego skracających czas postępowania w sprawach małżeńskich. Postulaty te dotyczyły kompleksu kan. kan. 1960—1992 oraz niektórych artykułów Instrukcji *Provida*. Zagadnienie to szeroko dokumentuje rozdział VI. (ss. 242—260) najpierw wykazem odnośnej literatury a następnie specjalnymi normami, wydanymi przez Stolicę Apostolską, a więc przez Urząd dla Międzynarodowych Spraw Kościoła dla Stanów Zjednoczonych z dnia 28. 04. 1970 r., dla Belgii z dnia 10.11. 1970 r.,

Anglii i Walii z dnia 2. 01. 1971 r., Kanady i Australii z dnia 1. 11. 1974 r. Normy te są wyrazem jurysdycznych potrzeb tych lokalnych kościołów, dla których zostały one wydane.

W sprawach postępowania celem stwierdzenia domniemanej śmierci (Rozdział VII ss. 260—265) obowiązują normy, wydane w Instrukcji św. Oficjum 1868 r. (AAS 2, 1910, 199—209).

Zagadnienie postępowania o uzyskanie dyspensy od małżeństwa, ważne zawartego ale niedopełnionego (Rozdział VIII. ss. 265—307) naświetlają Autorzy najpierw aktualnym stanem tego problemu we współczesnej literaturze kanonistycznej, a następnie przedłożeniem obowiązujących dzisiaj norm oraz interpretacji szczegółowego przypadku proceduralnego, a mianowicie kompetencji w tej sprawie wg Reskryptu Sekretariatu Stanu z dnia 15. 07. 1973 r. (AAS 65, 1973, 602).

W rozdziale IX. (ss. 300—303) następuje relacja wg A. Sabbattaniego o projekcie zmian w postępowaniu o uzyskanie dyspensy od ważne zawartego małżeństwa (Communications 4, 1972, 69—72).

Rozdział X. (ss. 304—307), traktujący o sprawach separacji małżonków zawiera projekt nowych norm w tej materii również wg relacji Sabbattaniego (Communications 4, 1972, 65—69).

Część III. (ss. 309—367) przynosi dokumenty, dotyczące postępowania w innych poza małżeńskich sprawach. Zagadnienie administracji kościelnej jako skutecznej funkcji tworzenia wspólnoty Ludu Bożego na danym odcinku zawiera w sobie z jednej strony prawne środki, umożliwiające oznaczenie i realizację konkretnych i aktualnych celów właściwych misji Kościoła, a z drugiej obowiązek uwzględniania subiektywnych praw jednostek. Te ostatnie chroni zasada sprawiedliwości administracyjnej zwłaszcza w takich wypadkach, w których mogłyby one zostać naruszone aktami prawnymi przełożonych. Treść rozdziału XI. (ss. 309—329) wskazuje na ważność tego problemu przedstawiając samą naturę jak i charakter subiektywnych praw człowieka, jego godności w świetle umieszczonego na wstępie wykazu źródeł i literatury na ten temat, a następnie przytoczonego tekstu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, wydanej przez ONZ w dniu 10. 12. 1948 r., dalej I. części encykliki Papieża Jana XXIII *Pacem in terris* z dnia 11. 04. 1963 r. (AAS 55, 1963, 259—267) oraz Deklaracji Synodu Biskupów z dnia 22. 10. 1974 r. Rozdział XII. (ss. 329—349) prezentuje normy postępowania administracyjnego, mającego na celu ochronę subiektywnych praw osoby w Kościele. Stan tego zagadnienia pod rządami KPK z interpretacją odnośnych norm ilustruje przedłożona obszerna literatura kanonistyczna. Projektowane normy w tej materii, a zwłaszcza wytyczne do rewizji odnośnych przepisów KPK, stan dyskusji i uwag wniesionych przez Konferencje Episkopatów i Dykasterie Kurii Rzymskiej mają na uwadze, jak na to wskazują umieszczone w tym rozdziale dokumenty, ochronę podstawowych uprawnień indywidualnych jednostek jak i osób prawnych. Ta myśl, jak na to wskazuje treść rozdziału XIV (ss. 350—365), przyświeca ustawodawstwu

wu posoborowemu również odnośnie do zagadnienia przenoszenia duchownych do stanu świeckiego oraz uzyskania dyspensy od obowiązków, wynikających z ważnie przyjętych święceń.

Rozdział XV. (ss. 366—367) zawiera Dekret Kongregacji Zakonów i Instytutów z dnia 2. 03. 1974 r. (AAS 66, 1974, 215—216), zmieniający dyscyplinę Kodeksu w postępowaniu o wydalenie zakonnika z zakonu kleryckiego wyjątego po ślubach wieczystych. Wypadki takie wymagały dotąd bowiem w myśl kan. 654 przeprowadzenia procesu wg specjalnych norm kan. 654—668. Wniesione Dekretem zmiany, chroniące wspólnie dobro społeczności zakonnej jak i jednostkowych praw zakonnika przewiduje tylko jeden sposób wydalenia go z zakonu, a mianowicie dekretem administracyjnym.

Część IV. (ss. 364—422) traktuje o Najwyższym Trybunale Sygnatury Apostolskiej. A więc rozdział XVI. (ss. 369—368) zawiera normy, wg których ten Trybunał postępuje. Problem ten regulują następujące dokumenty: Konstytucja Papieża Pawła VI *Regimini Ecclesiae universae* z dnia 15.08.1967 r. (AAS 59, 1967, 921—922), następnie *Regolamento generale della Curia Romana* art. art. 68—70, 91, 94—95, 122 (AAS 60, 1968, 153—154, 158—159, 167) oraz *Normae speciales in Supremo Tribunali Signature Apostolicae ad experimentum servandae* z dnia 25.03.1968 r. Te ostatnie nie ukazały się wprawdzie w AAS, ale mają również charakter prawa publicznego jako osobno wydany egzemplarz w: *Typis Polyglottis Vaticanis 1968* oraz w: *Apollinaris* 53, 1970, 249—280. Na uwagę zasługuje zwłaszcza powołana Konstytucją *Red. Sccl. Univ* druga sekcja Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, której powierzono kompetencje do rozpatrywania kwestii spornych, ujawnionych w związku z działalnością kościelnej władzy administracyjnej w formie nadzoru i sądowej kontroli nad aktami prawnymi tej władzy. Przy tym judykatura Sygnatury Apostolskiej obejmuje nie tylko jej decyzje, ale i dekrety, odpowiedzi oraz przez nią wydane deklaracje.

Dalej w rozdziale XVII. (ss. 398—403) chodzi o interpretację norm postępowania drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej w wypadkach sporno-administracyjnych. Wiążące są tu najpierw dwie odpowiedzi Papieskiej Komisji do Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II o kompetencji drugiej sekcji z dnia 11.01.1971 r. (AAS 63, 1971, 329—330, sub. II) oraz w rekursie zawieszającym dekret usunięcia proboszcza z parafii z dnia 1.07.1971 r. (AAS 63, 1971, 860 sub. II), a następnie dokumenty samej Sygnatury Apostolskiej. Do tych ostatnich należy np. Dekret o rekursie zawieszającym decyzję wydalenia z zakonu z dnia 26.07.1972 r. w: *Periodica* 61, 1972, 694—695; Dekret o terminie, od którego bierze skutek rekursu zawieszającego akt władzy administracyjnej z dnia 9.08.1972 r. w: *Periodica* 61, 1972, 695; oraz Deklaracja o rekursie przeciw decyzji Dykasterii Kurii Rzymskiej z dnia 9.11.1970 r. w: *Periodica* 60, 1971, 349—350. Dalej w rozdziale XVIII (ss. 403—422) następują normy o rocznym i pięcioletnim nadsyłaniu do Sygnatury Apostolskiej sprawozdania z aktywności sądowej trybuna-

łów diecezjalnych, międzydiecezjalnych, regionalnych i międzyregionalnych wg opracowania przez ten Trybunał nowego schematu w przeciwieństwie do dawnej tabeli (tabella) bardziej pod względem metodycznym uproszczonego (AAS 63, 1971, 480—486).

Treściwy ciąg tej pracy kończą Autorzy dwoma załącznikami (ss. 423—429) o materialnym i formalnym prawie małżeńskim Kościołów Wschodnich i uprawnieniach dziesięcioletnich, danych przez Stolicę Apostolską ordynariuszom terenów misyjnych w tej materii.

Z opracowanych indeksów tej książki szczególnie cenną wartość praktyczną dla celów pracy sądowej jak i pastoralnej ma niewątpliwie indeks rzeczowy (ss. 433—446). Potem następuje wykaz autorów, cytowanych w dziele (ss. 447—450) oraz indeks czynnych podmiotów prawa kościelnego (ss. 451) i wreszcie ogólny spis rzeczy (ss. 453—458).

Reasumując w ten sposób przedłożoną treść tej książki stwierdza się praktyczną potrzebę posiadania jej w rękę przez każdego kanonistę zarówno dydaktyka jak i sędziego. Oceniając wygląd zewnętrzny tego dzieła należy podkreślić jego estetyczną szatę graficzną i staranne wykonanie ze strony technicznej. Niewątpliwą zasługą Ks. dr. Z. Grocholewskiego, kapłana Archidiecezji Poznańskiej i notariusza Sygnatury Apostolskiej jest umieszczenie w notach bibliograficznych prac polskich kanonistów. Jest to więc ładny przykład wykorzystania jednej z nielicznych możliwości i form popularyzacji na Zachodzie polskiej myśli kanonistycznej. Z pewnością z braku technicznego oswajania się z polską pisownią pojawiły się w wykazach literatury zupełnie drobne usterki, jak np. w cytowanym artykule Ks. prof. J. Rybicyka na s. 35 wydrukowano przymiotnik „kościelny” dużą literą. Podobnie na s. 311 ostatni rzeczownik w cytacji artykułu Ks. prof. M. Żurowskiego. Poza tym kilkakrotnie z błędem drukarskim pojawia się miejsce wydania czasopism, a więc jest „Paderborn” na ss. 31, 331, 373, a być powinno „Paderborn”.

W ogólności praca ta jest poważnym wydarzeniem edytorskim, umożliwiającym całościowe, z punktu widzenia materialnego jak i formalnego pojęcie przedmiotu małżeństwa, stanowiska osoby ludzkiej w Kościele, formalne możliwości ochrony subiektywnych praw jednostki oraz współczesnych tendencji ustawodawczych w kształtowaniu odnosnych działań przyszłego KPK. Trudna i kompleksowa problematyka przedłożonych zagadnień w tej książce dostarcza też tematów do specjalistycznych opracowań.

Ks. Zygmunt Labuda